

گوهر شب چراغ ایران

عارفی کوکه کند فهم زبان سوسن
تا بپرسد که چرا رفت و چرا باز آمد
حافظ

چرا چلچراغ

بعضیها می‌گویند که رنگ مهتابی و شکل واژگون گلها به چلچراغ شباهت دارد. اما مردم محلی بر این باورند که گل سوسن چلچراغ، شبها نورافشانی می‌کند و به همین علت چلچراغ نامیده شده است.

کمیاب‌ترین گیاه ایران

اگر از شما بپرسند کمیاب‌ترین گیاه ایران کدام است، چه پاسخ می‌دهید؟ فکر می‌کنم پاسخ منطقی شما این باشد: «نمی‌دانم.» چنین پاسخی را به این علت منطقی می‌دانیم که ما از همه گیاهان ایران خبر نداریم. معلوم نیست چه تعداد از گیاهان ایران را هنوز شناسایی نکرده‌ایم و ممکن است بسیاری از گیاهان هنوز از چشم آدمی دور مانده باشند. به‌علاوه، تعیین کمیاب، کمیاب‌تر و کمیاب‌ترین دشوارتر از شناسایی گیاهان است، چون برای تعیین آن به داشتن اطلاعاتی درباره تعداد نیاز داریم. اما اگر دیدید در جایی از کمیاب‌ترین گیاه ایران سخن می‌گویند، بدانید به احتمال زیاد منظورشان کمیاب‌ترین گیاه شناخته شده ایران است که «سوسن چلچراغ» یا «سوسن سفید» نام دارد.

گیاه ملی ایران

یک‌سال پس از کشف لدربروری، گیاه‌شناس فرانسوی «شورای عالی محیط‌زیست کشور»، سوسن چلچراغ را به‌عنوان تنها گیاه ملی ایران، در زمره آثار طبیعی ملی کشور به ثبت رساند.

گیاه‌شناسی

● سوسن چلچراغ گیاهی علفی و چندساله و پیاز آن تخم‌مرغی‌شکل، اندکی نامتقارن و باریک است. ۴-۷ سانتی‌متر قطر دارد و سفید یا سفید مایل به زرد و پولک‌دار است.

● ساقه سوسن چلچراغ راست است و حدود ۱۵۰-۵۰ سانتی‌متر رشد می‌کند. ضخیم، محکم و سبز است و شیارهای کم‌عمق دارد.

● برگ‌ها راست و نوک‌تیزند و مساحتی تقریباً به‌اندازه ۲۰-۱۰×۱۴۰-۱۰۰ میلی‌متر دارند. برگ‌های بالایی ساقه کوچک‌ترند.

● گل‌های این گیاه سفید، معطر و واژگون‌اند و ۵-۶ سانتی‌متر قطر دارند. گلبرگ‌ها نیزه‌مانند هستند و ۸/۵-۷×۱/۸-۱/۵ سانتی‌متر وسعت دارند و نقطه‌هایی سرخ مایل به قهوه‌ای در حاشیه‌های آنها مشاهده می‌شود. گل‌آذین آن خوشه‌ای، شهد دانه‌های آن سبز، دانه‌های گرده‌اش سرخ، خامه آن بسیار بلندتر از بساک‌ها و کل‌له‌اش سبز است. کپسول میوه آن ۴۵-۲۵-۳۲-۳۰ میلی‌متر، راست، واژگون و تقریباً شش‌وجهی است.

موسم گل

سوسن چلچراغ معمولاً از نیمه اول خرداد ماه به گل می‌نشیند و تا پایان تیر ماه گل می‌دهد. زیستگاه گیاه سوسن چلچراغ زیستگاهی حفاظت شده به مساحت ۵۷۰۰ متر مربع در ارتفاع ۱۹۰۰-۱۷۰۰ متری در ۴۴ دقیقه و ۳۶ درجه شمالی و ۴۸ دقیقه و ۴۹ درجه طول شرقی در نزدیکی روستای داماش در استان گیلان است.

اهمیت

ممکن است این پرسش در ذهن شما ایجاد شود که صرف‌نظر از زیبایی و جلب بازدیدکننده از ایران و کشورهای گوناگون جهان، اهمیت زیست‌شناختی این گیاه کدام است و چرا باید از آن حفاظت و از انقراض آن جلوگیری کرد. به بیان دیگر، اهمیت این گیاه کمیاب در طبیعت چیست؟

پاسخ در تنوع و گوناگونی است. گویی تنوع و ناهمسانی از بنیادهای هستی‌اند. چون در جهان هستی، هرگز دو ذره یکسان نمی‌توان یافت؛ حتی دو اتم یکسان، دو دانه ماسه یکسان، دو برگ یکسان از یک درخت یا دو انسان یکسان، اگرچه آنان را دوقلوی یکسان بنامیم. به‌علاوه، هرچه سامانه‌های هستی از تنوع بیشتری برخوردار باشند، به همان اندازه پیچیدگی و تکامل بیشتر دارند. یعنی هرچه تنوع موجودات زنده سرزمینی بیشتر باشد، آن سرزمین پایدارتر، استوارتر و زنده‌تر است. پس کوشش برای نجات سوسن چلچراغ از نابودی، علاوه بر این‌که برای حفظ زیبایی و جلب گردشگر است، برای حفظ و گسترش تنوع موجودات زنده صورت می‌گیرد که در نهایت به پایداری بیشتر محیط زیست می‌انجامد.

کشف و شناسایی

در سال ۱۳۵۴، یکی از گیاه‌شناسان فرانسوی به نام لدربوری که به روستای «داماش» در منطقه‌ای از بخش «عمارلو» واقع در رودبار استان گیلان سفر کرده بود، گیاهی زیبا و جالب را مشاهده و وجود آن را به مراکز علمی جهان گزارش کرد. در پی آن، این گیاه تازه کشف شده با نام کاشف آن «سوسن لدربوری» مشهور شد و در متون علمی به این صورت به ثبت رسید: «*Lilium lederbourii*» که به معنی سوسن لدربوری است.

بی‌گمان لدربوری نخستین کسی نبود که این گیاه را مشاهده و کشف کرده بود، بلکه مردم داماش و رودبار از دیرباز آن را می‌شناخته‌اند و نامش را سوسن چلچراغ یا سوسن سفید گذاشته بودند. لدربوری اما، نخستین کسی بود که اهمیت آن را کشف و آن را به جهان معرفی کرد.

